

ԱԼԵԽՈՐ ԳՐԱԳԵՏԸ

(Յ. Օսակասի ծննդեան 100-ամեակի առթիւ)

Ո՛վ չի գիտեր որ անունները, ախա-
ղասներն ու գիրքերը՝ ոչինչ կ'ապացու-
ցանեն: Թէ՛ մարդը ինքն է, իր ստալդ
արժէքովն ու անստգիւտ արժանիքովը,
անոնց վարկ տուողը: Ո՛վ չէ զգացեր իր
մենութեան մէջ, այս իրողութիւնը:

Երբեմն, մարդու մը գործերը, ազգի
մը ոչ միայն ճակատագիրը կ'որոշեն, այլ
նաեւ անոր ֆիզիքական գոյութիւնը և
յարատեութիւնը կ'երաշխաւորեն:

Մերթ ալ, արժէք ու արժանիք ու-
նեցող մարդոց խօսքերն ու գործերը սե-
րունդներ կը տեսնեն, սերունդ կը յառա-
ջացնեն: Ասանք բացառութիւններ են ըն-
կերային կեանքի մէջ:

Այս բացառութիւններէն մէկն էր ա-
լեւոր գրագէտը:

Անոր ծննդեան հարիւրամեակը կը
լրատայ այս տարի, ճիշդ ու ճիշդ Դեկ-
տեմբեր 9-ին:

Աշակերտը, որ մտածեր է շատ իր
մասին ու գեռ կը մտածէ, որտի պարտք
նկատեց, ուխտադրութեան մը չափ ան-
մար, բերել ապրումներ, որոնք եղբր են
յիշատակ, թուղթին վրայ:

Առաջին մտածումը որ կու գայ գրո-
ղին մօտին, այն է որ ալեւոր գրագէտը,
դժբախտաբար, կեղծիքին ու սուտին թիւ
մէկ թշնամին եղաւ, իր ամբողջ կեանքի
ընթացքին: Ո՛վ որ կը վախճայ ճշմար-
տութիւնը գրելէ, իր բարեկամները վըշ-
տացնելէ, թող գրիչը կտրէ՞ն կ'ըսէր:
Հինկեր կ'ըսէին. «Պղտտոնը կը սիրեմ,
բայց ճշմարտութիւնը Պղտտոնէն աւելի
կը սիրեմ»: Անշուշտ, իր պատշաճ, տրա-
մարանական, անձերու վիրաւորանքէն
վեր, բաւորովին վեր, բաւորին համար
եղող ճշմարտութիւնը:

Բայց այսպէս գրողներն ու խօսող-
ները չէին կրնար չգտնել իրենց պատիժը:
Պատիժ՝ որ վերադարձաւ ճշմարտ սիրով
ու շրջաւաճ հասկցութիւններէն ոչ միայն
ներումի ապրումով, այլ նաեւ խօսքի կամ
գրականութեան ստեղծագործութեան ծա-
ղիկներու ճանապարհով:

Այս մարդերը ընկերութեան մէջ բա-
ցառութիւններ են:

Այդ բացառիկներէն մէկն էր ալեւոր
գրագէտը:

Ժողովուրդին մէջ ապրեցաւ. քող-
քենին ու գեղացիին: Ժողովուրդին հա-
ւաքական մարմինէն զատ, անոր միտքն
ու հոգին փնտռեց: Դատաւ: Թուղթին տը-
ւաւ, որ իր դատած սերունդներուն փո-
խանցուի:

Ժողովուրդէն բաւը շահագործման
առարկայ մը չեղաւ իրեն համար, ինչպէս
չառեր ըրին ու կ'ընեն իրենց սրինգը
նաւագելու համար:

Ալեւոր գրագէտը քառասուն հատոր
գիրք ալ գրեց: Չվախցաւ կեանքի ապե-
րախտութենէն, վախցաւ իր հատորներու
դէզէն: Անոնց ծանրութեան տակն էր որ
ինկաւ ու փակեց աչքերը:

Սիրտը, որ երբեմն շատ աւելի չի-
տակը կը տեսնէ ու կ'ըսէ՝ քան միտքը,
այդ սիրտն էր գոր բացած էր ժողովուրդի
սրտին ու ճիշդ ու ճիշդ այդ սրտէն ալ
հարուած ստացաւ ու քուցեցաւ մահուան
բաւիղին:

Գրողը տասներկու տարի իրեն հետ
եղաւ, աշակերտ ու բարեկամ:

Դարուոր վերիվայրումներովն ու իր
փառքերով մեզի եկող հասնող մայրա-
վանքի մը պատերէն ներս անտք եղան
միասին:

Ալեւոր գրագէտը երբեմն հողաթափե-
րով դռտարան կը մտնէր: Կու գար վանքի
իր աշխատասենեակէն:

Դատարանի ամպիսնի սեղանին վրան
դատագիրք չկար: Բերանը կը բանար.
«Գրեցէ՛ք կ'ըսէր: Ձեր մոռնար ստորա-
կէտները, միջակէտներն ու վերջակէտ-
ները: Բազմասացութիւն չէր սիրեր. իր
բառերով չէր շահանքութիւն:

Երբեմն կու լար և կը լացնէր:

Մարդ մըն էր, որուն բերնէն ինչ ալ
սր ելնէր, նոյնիսկ հայհոյանք (բայց ոչ
գռհիկ), չլսուած իմաստով մը կու գա-
յին մեր ականջներուն: Այրած սրտէն
մայթքով բառեր էին, որոնք երբեմն ա-
ւելի կը կշռէին, քան կեղակարծ, սովոր-
ական ու տափակ օրհնութիւն մը:

Ոչ ճիշդ է, որ ճամփանագետքն ու ալ ալ քրտնառնի: Բայց երբ բերանը բանար, քեզ կ'առնէր ու կը տանէր քու նստած տեղէդ մինչեւ Ե. դար, յետոյ հա կը վերադառնար: Կ'ընէր այնպէս, կարծես բոլորին հետ ալ ապրած էր: Տեսեր էր իր ժողովուրդը և այդ ժողովուրդի ժողջէն կ'ըսէր ժողովուրդին, որոնց էջերն քաղաքակրթութիւններ հոսեր են: Համախառնը չէր տեսած: Միակ համախառնը որ կ'ըսէ, իր ժողովուրդն էր, Բոլոր առաքինութիւններու և բոլոր ահա-ռելի թերութիւններու հետ միասին, ճշմարտութեան լոյսովը ծածանուած:

Տասնըրկորդ տարին էր:

Տուի կեանքին ամենէն դժբախտ որոշումը: Որոշումները դժբախտ չեն: Ետքէն է որ դժբախտ կ'ըլլան: Խորուած կեանքն էր այդ ամապնդին տուիչը: Եթէ մարդ մարդաբէ ըլլար, դժբախտութեանց թիւը թերեւ իր նուազին իշխէր: Սիրտը երբեմն քայլերու ձայնը չի լսեր: Երբեմն առեքիճ կը քայլեն սրտին հակառակ ուղղութեամբ: Ուզելով չընելու և չուզելով ընելու վէպին ողբերգութիւնն է... Ուզածներդ չեն ըլլար: Չուզածներդ կ'ըլլան:

Երեսունվեց տարիներ ետք, այսօր, չուզածն երեսունվեց տարիներ առաջ ըրի: Գոյուածներն պարտաւոր, վանքի առաջ դրան մօտ, դռնապանին վստահած, ալեւոր գրագէտին վանքի խուցին դուռը կը գտնեն:

Օ՛ր, այդ սենհակը... Եթէ կոյր ալ ըլլայիր, սխտորին բուրումը քեզ պիտի տանէր անոր դրան առաջ: Բժշկական գիրքեր ալ կը կարդար: Գտեր էր, որ սխտորը լաւ է արտի հիւանդութիւն ունեցողներուն համար: Քիչ մը երկար կ'ուզէր ապրիլ: Գործ ունէր կատարելիք: Իր գրական վստահակին յորելանքը կ'ըսէր իր կամ չէր կ'ըսէր: Կոչը չէր: Թէեւ տեսակէտով մըն ալ հոգն էր: Ոչ այնքան փառաւորութեամբ, որքան կտակ մը հրիտակելու իր ժողովուրդին, և անոնց՝ սրտիք գրիչով, խելովով, սրտով գործ պիտի ունենային ժողովուրդին հետ: Բաւարարութիւն չէր գտած գրած իր հատորներէն: Ու գրչին սպառնալիքը կը մղէր, կը հրէր ուժգնութիւն, որ գրիչը չարժէ ու փակած մնայ մաշած գրասեղանին առջև:

Գլուխը կանուխէն ճնրմկեղ էր: Բարձր էր ու առնական: Ըսեալ չափ տերազմներ տեսած և մահէն ազատած հերոս մըն էր: Մինակ, ինչպէս միշտ, այդ խուցէն ներս: Գիտեր թէ մենութեան մէջ է որ հանդերձները կը ծնին և ընկերութեան մէջ՝ նկարագրները կը կազմուեն:

Գուռը կը գտնեն:

Գործնոցի Բենեդիկտեան կամարներով երկարականի շէնքին մէջտեղի քառանկիւն ամուրի հողէն, նոճիներ՝ սլացիկ, լուռ վկաններն են ապրուած կեանքին ու մարդոց չըսուելիք մտածումներուն:

— Մտէք:

Հաստ տախտակէ դուռը, որուն վրայ տարիները դրեր էին իրենց մաշուած կնիքը և բուրումը, կը բացուի իր կրեանակին վրայ, հաստ որմին:

— Ներս:

Դեռ կը գրէ... Մութ է ու խոնաւ: Գրասեղանը դէմն է պատուհանին՝ երկաթէ ձողերով պաշտպանուած, ուրկէ կու գայ լոյսը Դաւթի պարիսպներէն ու Սորպոնեան ճարտարապետութիւնը յիշեցնող դժբախտ փառանգաւորաց վարժարանի մէծ բակէն:

Հինգած ֆանելիւ մը: Աթոռ մը: Գրասեղանին՝ թուղթերու դէպ: Խուցին պատերը՝ մերկ: Այս զննանին մէջ, ա՛յտ մարդը... Խստապահանջ արեւելքն է: Հինգած, ծառած աւանդութիւններու մէջ հանգիստ սրտով պտուղով: Որ սակայն, անհուստալիթէն, միտքի բան մը կ'առնէ իր շրջագծէն ներս: Մոռցնել կու տայ ամէն ինչ, երբ միտքն ու սիրտը բաժնուան են ներկայէն, կ'ապրին ուրիշ աշխարհներ:

Մարդիկ կան, որոնք կ'ունակով ալ կրնան տեսնել ու զգալ:

Կարծէք թէ զգաց թէ ով էր ներս մտնողը:

Ներս մտնողին Տարօնցիի գաւակ ըլլալը գիտէր: Գիտէր որ երբեմն չէր սիրել իր գրելու ու քննադատելու ալ ձեռը կը զգար սակայն որ կը սիրէր զինքը:

Դարձաւ ինծի, գրիչն ու սև երիզներով ակնոցը նետելով թուղթին որուն վրայ հակած էր, մտածած մը վերջացը՝ նկուռ համար:

Լայն, խոշոր ճակատ: Առանց կնճիռի: Կարծես թէ կաթնազոյն մարմարի տաշուած կտոր մըն է: Զոխ յոնքը վեր, պզտիկ կամար, սև, հաստ, արտաեատագէտի մը վրէժնովը ըսես գծուած: Անոր ներքե, ուշք մը թառած: Խորունկ տեղերէ եկող նայուածք մը իր բիրին: Կարծէք թէ սաստի մը ցօղն է նստած անոր ուշքին: Անողոք դատապարտութեան մարակը կը շաշէ, կարծես, յանուն իրաւին: Ու կարծես՝ կ'ըսէ լուսեան մէջէն. «Կը հասկնամ զիս ... ինչմը կ'երթաս ... պիտի տեսնուի՞նք դարձեալ ...»:

Միւս աչքէն, համա՛կ խոնարհութիւն, համա՛կ համակրանք, պարզութիւն, անմեղութիւն, համա՛կ քաղցրութիւն կ'իջնէ, գոց ու համբուրելի շրթներուն:

Ու մէկէն՝

— Գիտեմ ... յուզումը տոներ է զինք իր օղակին ... Գիտեմ, կ'երթաս ...:

Բառ կայ, որուն վրայ մտածում կը նստի, երկար ու ծանր մտածում: Որոնք երբ գրուին, կը կարենցնեն իրենց խորութիւնը, իրենց իմանալի զգացումը:

— Այս, պարոն ... Ե ...:

— Մտիկ ըրէ:

Տարօրինակ մարդ: Մարդորէ՞ է, ինչ է:

— Կ'երթաս ... վերջին խրատս քեզի, նայէ որ գրիչդ չփանգոտի ... մնացեալները կու գան ու կ'երթան ... չըլլաս տաղանդդ սպաննողը ... կը լսե՞ս: Մի՛ մոռնար ... յուզումը դարձեալ օղակեց իր հոգին ... Մի՛ մոռնար զիս ... մի հետեիք ոպերախառ աշակերտներուն:

Լսւո հմ:

— Գիտեմ, զոհուեցար ...

— Բայց, պարոն ... Ես ...:

— Մտիկ ըրէ ... չեմ ուզեր քեզ յուզել, կ'ըսեմ որ գինը գիտնաս զոհողութեանդ ... օտար հողին թողուցիր որ ճանիլ մայրդ ինչէ. վրադ առիք ծանր լուծը իր խոստացուած քաղցրութեամբն ու թեթեւութեամբը: Իմ հաշիւը ուրիշէր կեր թողուցի Արմաշը: Մի՛ հետեիք իմ լքումին: Կոխ ըրի իրեն հետ (Նղիշէ Դուրեանի): Վենետիկի արքան ընտանտեղծ չէ, ըսի հանդիսաւոր օր մը հրապարակաւ ... արգելուած գիրքեր կարդացի:

«Գիտի դառնաւ օր մը ինծի չ ... պէս», տուեր էր իր վճիռը: Դարձայ իրեն գիրի և արեան ճամբով ... կը հասկնամ ...:

Ալեւոր գրագէտի աչքերէն արցունքի չիթեր կ'երևէին ... կարմրեր էին անոնք:

— Կ'երթաս ... ըսէ այդ մարդուն ... այս շունը չստակած թող յորեկանս ընել տայ: Բարեւ ըրէ Զարեանին: Ինչ որ ալ կեանքը քեզի բերէ, պահէ քու պապերէն քեզի ալ վստահուած վեղարեւ ճակատդ ... ու գիտցիր, եթէ ես բոխտ ունեցայ, դուն ալ կ'ունենաս ...: Մի՛ տխրիր բայց, մի յուսահատիր ... չըջուած հասկցուիլնեւրէն կ'ախորժի ընկերութիւնը ...:

— Բայց, պարոն ... այս խօսք ...:

— Գիտեմ ինչ պիտի ըսես:

Ու ելաւ սաքի: Բացաւ թևերը սեռակնաձև:

Պահ մըն է: Ուր փոքր, անշուք սենեակին պատերը կը կործանին ու կը բացուին երկինքներ: Այս երիտասարդը ո՛ր պիտի երթայ: Յանուն ինչի՞ ուրանալ ու մօռնալ երիտասարդ Տարօնցի իր մայրը, որ զուլումէն, ջարդէն ազատուած. զաւկին կարօտովը ինչէր գերեզման: Դէպի ո՛ւր: Ի՞նչն էր, որ հրեր էր զինք բաժնեւելու ամբողջ ազգին մէջ այդ մէկ հատիկ վանքէն, այդ զմայելի Հաստատութեան, բաղմամբաւ ուսուցիչներէն՝ որոնք ինչե՛ր, ինչե՛ր ըսեր ու տուէր էին իր մտքին ու սրտին: Պահ մըն է, ուր յուզումով անգիմադիր սահանքը կը պայթի: Ուր լուսութեան մէջ տասներկու տարիներու ապրումներդ, մէկիկ մէկիկ մ'ալ կը դառնան, իրենց հին տեղը կ'ուզեն, կը սեղմուին վրան սրտիդ, կը բարձրանան կուրծքդ ի վեր ու կը սեղմեն հոգիդ:

Ու մարմինները գրկուեցան: Զարնուեցան իրարու: Փաթթուեցան ուժգնօրէն:

Ու արցունքը ա՛լ չկրցաւ ինքզինք զսպել, ի՛նչաւ առջ ասք՝ ալեւոր գրագէտի աչքերէն: Ի՛նչաւ իմ աչքերէն այն թափահարող, մարմնած թռչունի պէս թափահարող, միաք շարժարող ու մտածում քանդող:

Լացինք դառնօրէն Ու շրթունքները դպան իրարու:

«Այդպէս չէ՞ ... սիրելի ալեւոր գրագէտ ... այդպէս չէ՞ ... դուն, որ նկար

ինձի միշտ, սա անցած երեսունհինգ տարիներիս կրակներուն մէջէն . . . :

Եւայ դուքս :

Մարմինս կը քաշէր, սիրտս կտ կ'երթար : Մտտանալ : Գինով : Խառնուրդ խոհերու, երբ յանկարծ ինքզինքս դտայ Կիւսդերի մարմարին առջև, վրան ծռնակերուս : Կարծես թէ զարկի քարերուն ու պոռագի : Ճերմնացի՛ր . կ'է, կ'է ու տն'ս քսան դար ետք, թէ շտաբէդ ինչ է կատարուած ու պիտի կատարուի՞ն :

Ի դուքս ինկան յարցունքները այդ միտքիկ մենտաթեան, միտքիկ նահատակին գլխուն, խռնկով ու մտաւառ կանթեղի մը լոյսովը փաթթուած :

Եւայ դուքս տաճարէն :

Կատու մը անցաւ դէպի խոհանոց, ուրիշ մը վաղեց Պատրիարքարանի սանդուխներէն վեր : Խենթ Բենիամինը կը դառնար ինք իր վրայ ու ճլուսինը . . . լուս լուս լուսինը հոն է, հոն է . մարդ կայ վրան, մարդ, մոմ լուսնաստ :

Ըրած էր ինչ այդ ալեւոր գրագէտը, որ արժանանար կեանքի իր վերջին օրերուն յորելիխակոն խաչելութեան մը . . . :

Ան, որուն գրական խառնուածքին վրայ տաղանդին ու յամառ կամքին ճակատագրական դրոշմն էին դրած իր գեղն ու քաղքը, ուրկէ անցեր էին իր մանկութիւնն ու պատանութիւնը : Ու Թուրքը (որ քաղաքակրթութիւններ թաղելու մասնագիտութիւնը ունի) զգացումի ու մտածումի ինչ աղեխարշ շախտրներու դուռնե՛րն էր բացեր իր աչքերուն . . . :

Թշուառ մանկութիւն : Աղքատ, Պարտիզպանի մը ու լուսացարարուէի մը այս գաւաղը : Ու որբութիւնը՝ որ տուեր էր առաջին ապստակը անոր հոգիի երեսին : Այս քաղաքիկ յիշողութեամբ մտաւածը : Այս կռուաղան ուսուցիչը : Որ իր քսան-մէկ տարեկանին արդէն ազմուկ է հաներ իր անունին շուրջ ու գրական առաջին իր վաստակին :

Ան՝ որ կ'առաջարկէր իր ընկերներուին հետ, գիւտը Հայ հոգիին Պոլսէն ու Թիֆլիսէն անդին :

Ան՝ որ իր միտքն ու ոսկորին վրան կ'ապրէր մեր միլիոնը ու աղեխարշ առամը

իր գրչի եղբայրներուն և կու լա՛ր անոց յիշատակին գիմաց :

Որ՝ իր ամբողջ կեանքը ուսուցչական բեմին վրայ անցուց : Տարբեր երկինքնեւորու տակ թափանցեալ :

Որ՝ չէ ստորագրած էջ մը, ուր պակ-սէին կեանքի ծանր ճնշումն ու արուեստին տիրական տագնապը :

Ան՝ որուն գրական ամբողջական վաստակը եղած է արտայայտութիւնը Հայ հոգիին :

Ան՝ որուն ներազներուն իւրաքանչիւրին արժանանալը կը լողան արեան ու զրկանքի, անգթութեան ու անիմաստութեան ովկիաններու մէջ, որոնք իբր կեանքը զերկարեան իր առջև :

Ու ճեղագրեցի՛ն ալեւոր գրագէտը, որովհետեւ խանդավառ չէր ներկայ Հայաստանով . . . : Զրպարտութիւն : Սո՛ւտ . . . :

Բայց ան քսան տարի առաջ (1925) պոռպոցէ՛ր էր, առանց մէկէ իր հրաւէրը տաացած ըլլալու, հիացո՛ւմն ու հպարտութիւնը :

Մարդիկ ինչո՞ւ կ'ախօթին չփոթիկ գրականութիւնն ու արուեստը քաղաքականութեան հետ : Վէպ մը, քերթուած մը քննադատելը թի չնաշխարհիկ օրէնքին համաձայն հակառակութիւն կ'ապացուցանէ Հայրենիքին դէմ : Քննադատականները ինչո՞ւ խոշորցնել, մտաի փաթթել ու վերածել քաղաքական դաւաճանութեան . . . :

Ալեւոր գրագէտին օրաէն արիւն կը հոսէր :

Ո՞վ կը լսէր : Ո՞վ կը հասկնար :

Չէր բաւած որ Փարիզի աղաքը իր Վիսպորգացոյ գեեհիկ բառով որակէին, ճիշդ ու ճիշդ տոյպէս, ինչպէս Պոլսական թշուառութիւնը Մեծարենցի ճեղք Տաղերը կոյսնոցի ծաղիկ անուանելու ողբերգութիւնն էր ունեցեր . . . :

Ո՛ր է մտքի դատաւար ազատութիւնը :

Երբ թուղթին վրայ կեանք ունինք, մեր աչքերուն դէմ առ դէմ, ինչո՞ւ չը-հիանալ : Ու երբ կեղծիք, սուտ, գրական շոշոկանք, չպար՝ ինչպէ՛ս զսպել զայրութիւնը յանուն իրաւին . . . : Սոս'՝ ինքնապատրանք : Ու ալեւոր գրագէտին գլխուն ճերմակ փուռէ պսակ պիտի տային :

Քաղցեց ան, ուսին ու թէ կապոր՝ այլ լեռները ցաւերուն, կարօտներուն, սէրերուն: Անոր հոգին, որուն գաղտին լման երեսովը տառապանքին սե չուշանսերը կը բացուին, կախարդական հովանոցակներու նման անոր մեռելներուն վրայ շրջուած, այնքա՛ն շատ, այնքա՛ն իրաւ մեռելներ, որոնց իր միտքը ծնունդէր առնած, վասնզի չծնիլը երբեմն աւելի կ'արժէ քան ծնած ըլլալը:

Ալեւոր գրագէտը ժողովուրդին պէտք ու հետ, առաւ իր հոգիին որբութեանց վրայ խորանք՝ իր պատմութեան գերագոյն ամօթին, որ անոր քառորդ դարը կուպրի ծովի մը վերածնաց:

Ու ալեւոր գրագէտը իր գլուխը դարկաւ քարէ քար... Ու երազեց Արարատի՝ շուքին տակ, առա՛նց քարի, առա՛նց շաւանի, գիրի, տա՛ք հողը իր վրան, իր պապերու տրեան հանքերուն:

Ան այն ալեւոր գրագէտը, որ իր աչքերը բացաւ այս քամախառն աշխարհին 1883 Դեկտեմբերի 9-ը օրը: Որ իր առաջին կրթութիւնը առաւ Պրոսպարի աղջկային վարժարանէն: Մտաւ Արմաշու գլխաւոր եղբոր հետ 1899 Սեպտեմբերին, Յակոբ Սովհանէսեան անունով ու թողուց 1900 ին: Որ եղբու ուսուցիչ իր Մեօյեօզ գիշին: Գրեց պատմութեան: Ստորագրեց Գեղ-Ջողի, Յետոյ փոխեց Յակոբ Քիւֆէհանի: 1908 ին Պոլիս է, 1911 ին՝ Մալաթիոյ: Տարի մը ետք գործուեալ Պոլիս: 1918 ին, Գերման սպայի տարադով, Պուլկարի: Յետոյ դարձեալ Պոլիս և փոխուեալ Պուլկարի: 1922 ին: 1924 ին՝ եգիպտոս, երկու տարի ետք՝ կիպրոս և ութ տարի ետք երուսաղէմ, մեր աշխարհուն դէմ առ դէմ:

Անպակտ և չէ՛, սիրելի ալեւոր գրագէտ, սիրելի Յակոբ Օշական... այդպէս և չէ՛... Բայց ես չըսի թէ դուք քանի՛ քանի՛ տնգամբեր գլուխդ ազատեցիր կոխադանէն. ու թալէաթ վառչուէր, մրգուղ հրէշին ոստիկանութիւնը, արժանապատեւութեան հո՛րց ըրած էր քու ձերբակալութիւնդ:

Գիտեմ: Չըսի: Չըսի չա՛տ բան...

Այսքանը միայն քու երախտապարտ աշակերտէն, որպէսզի մարդիկ դարձեալ յիշեն քեզ. Հայրենիքը անգործառնա՛յ

«ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿ»

Մարդը, որուն ծննդեան գարադարձը կը նշենք, մին է ո՛չ միայն մեր՝ այլև, ապահովարար, համայնարհային գրականութեան կոթողական դէմքերէն: Մտքի ու արուեստի աշխարհի հականերէն ու ախարհներէն: Եւ որուն, ինչպէս զինքը աշակերտելու առիթն ու բախտը ունեցողներէն մէկը կ'ըսէր, Նոպէլեան Գրական Մրցանակէն հետոս պահողը փոքր ու ախարհուսած ժողովուրդի մը լեզուով գրելու մեղքն էր անտարակոյս:

Կարծեմ թէ ճշմարտութեան սահմանը անդրանցած էնք ըլլար երբ յայտարարեմ թէ Նարեկացիէն առջին, հազարամեակ մը ամբողջ, ո՛չ ոք մեր ճշմտաքանչը գործածած է մ'յնքան ճոխ ու ճկուն կերպով որքան Օշականը: Ու նաեւ ինքնաթիւ ստորագրելին (ուրիշներ իրեն տուած են զարեւիլին), մեր գրագէտներէն շատերուն քաշիւուած, ոչ մէկուն պիտի պատշաճէր մ'յնքան իրաւամբ՝ որքան Յ. Օշականի:

Ես սակայն տարբեր, ստեղծմէ աւելի խորիմաստ խորագիր մը ուզեցի տալ այս առդրուան, առնուած իր իսկ խօսքերէն, «Համապատկերձի վերջին հատորէն, որ եղական իր հանգամանքով պարծանքն է հայ գրականութեան: Չինք բնորոշելու կանչած բառս մերկացած անշուշտ տրեան հօտէն ու երանգէն, բերելով սակայն նոյնքան սրտառուչ վկայութիւնը ինք՝

քու փառքին, քեզ հասկնա՛յ ու առնէ՛ աճիւններդ. Հալէպի հողէն ու տանի Արարատի՛ փէշերուն ու հօ՛ն քու կուշտի՛ պառկեցնէ՛ քու երկու մտերիմներդ ալ աճիւնները, Ահհան Թէքէհանին ու Շահան Պէրպէրեանին:

Ու ես գա՛մ... գա՛մ ձեր երեքին շիրիմաքարին ծունկի՛ ու ե՛ս ալ արցունքով ա՛փ մը հող թափեմ մեր Հայրենիքի հողէն...

Յոսեփ Թեմուր ձեզի...:

ԻՍԱՀԱԿ Ծ. ՎՐԴ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ
1983, Քանսակ փափ, Գալիթ.